WHAT CHALLENGES ARE COMMUNICATION AND EDUCATION FACING TODAY? SOME WORKING SUGGESTIONS

Veneta Ivanova
Vasil Levski National Military University, Bulgaria, veniivanova2010@abv.bg

Abstract: The modern world offers an enormous amount of information, as a result of the active development of technologies, and this process presents a great abundance and diversity. But the flip side of the "coin", of this phenomenon leads to clutter, overloading of the consciousness, mainly of young people, with a huge and endless information flow. Because along with the benefits of Internet communication, which we all take into account, a number of deepening problems also appear. I will focus on some of them, as well as on some working proposals for solving them in the field of communication and education, in this article. It does not claim to be exhaustive, but it will create a vision of concrete real help that these most active generations and modern educational institutions can receive after we are faced with the paradox that humanity in its civilizational development created new technologies and Internet communication, and precisely its "creation" suppresses and changes its life, creating unexpected problems. It is no longer news that the constant presence on the Internet builds addiction and limits real communication. The personality of the “consumers” loses the valuable connection to traditional communication with the surrounding world, through which they develop and receive information at the appropriate educational level at which they are located. Consciousness is encapsulated, isolated and lives in an illusory digital world that takes over the functions of the real one. True and necessary communication and all the opportunities for human development that it offers become meaningless. The modern world offers an enormous amount of information, as a result of the active development of technologies, and this process presents a great abundance and diversity. But the flip side of the "coin", of this phenomenon leads to clutter, overloading of the consciousness, mainly of young people, with a huge and endless information flow. Because along with the benefits of Internet communication, which we all take into account, a number of deepening problems also appear. I will focus on some of them, as well as on some working proposals for solving them in the field of communication and education, in this article. It does not claim to be exhaustive, but it will create a vision of concrete real help that these most active generations and modern educational institutions can receive after we are faced with the paradox that humanity in its civilizational development created new technologies and Internet communication, and precisely its "creation" suppresses and changes its life, creating unexpected problems. It is no longer news that the constant presence on the Internet builds addiction and limits real communication. The personality of the “consumers” loses the valuable connection to traditional communication with the surrounding world, through which information is developed and received at the appropriate educational level at which it is located. Consciousness is encapsulated, isolated and lives in an illusory digital world, which takes over the functions of the real one. True and necessary communication and all the opportunities for human development that it offers become meaningless. All this provokes our scientific searches in the direction of helping with working ideas for dealing with the problems of communication and education of modern and future generations, taking into account their emergence after the active development of technologies and the psychological consequences of constant presence on the Internet. And this, in our opinion, can be achieved by applying complex, regulating legal means, and then with proven psychological methods of influence, aimed at all participants in the educational communication process – students – teachers – parents – psychologists – pedagogical advisors – society. Because one of the biggest battles today is for an adequate perspective on life and the world of our children and young people, for real positive self-esteem, for quality education, and for an optimistic vision for the future.

Keywords: communication, education, psychology, contemporary and future problems.

ПРЕД КАКВИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА СА ИЗПРАВЕНИ КОМУНИКАЦИЯТА И ОБРАЗОВАНИЕТО ДНЕС? НЯКОИ РАБОТЕЩИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Венета Иванова
Национален военен университет “Васил Левски”, Република България, veniivanova2010@abv.bg

Резиме: Съвременният свят предлага изключително много информация, в следствие на активното развитие на технологиите и този процес представя едно голямо изобилие и многообразие. Но обратната страна на „монетата“, на това явление води до претрупване, пренатоварване на съзнанието, предимно на младите хора,

с огромен и безкраен информационен поток. Защото наред с ползите от интернет комуникацията, които всички отчитаме, се появяват и редица задълбочаващи се проблеми. Върху част от тях, както и върху някои работещи предложения за решаването им в сферата на комуникацията и на образованието, ще се фокусирам в тази статия. Тя няма претенции за изчерпателност, но ще създаде визия за конкретна реална помощ, която тези най-активни поколения и съвременните учебни заведения могат да получат след като сме изправени пред парадокса човечеството в своето цивилизационно развитие да създаде новите технологии и интернет общуването, и точно неговото „създание“ да подтиска и променя живота му, създавайки неочаквани проблеми. Вече не е новост, че постоянното присъствие в интернет изгражда пристрастеност и ограничава реалното общуване. Личността на „потребителите“ губи ценната връзка за традиционната комуникация с околния свят, чрез които се развива и приема информация на съответното образователно ниво, на което се намира. Съзнанието се капсулира, изолира и заживява в един илюзорен дигитален свят, който изземва функциите на реалния. Истинската и нужна комуникация и всички възможности за човешко развитие, което тя предлага, се обезсмислят. Всичко това провокира научните ни търсения в посока да помогнем с работещи идеи за справяне с проблемите на комуникацията и образованието на съвременните и на бъдещите поколения, отчитайки появата им след активното развитие на технологиите и психологическите последствия от постоянното присъствие в интернет. А това според нас може да се постигне чрез прилагане на комплексни, регламентиращи законови средства, а след това и с доказани психологически начини на въздействие, насочени към всички участници в образователния комуникационния процес – ученици – преподаватели – родители – психолози – педагогически съветници – общество. Защото една от най-големите битки днес е за адекватна гледна точка към живота и към света на децата ни и на младите хора, за реална позитивна самооценка, за качествено образование и за оптимистична визия за бъдещето.
Ключови думи: комуникация, образование, психология, съвременни и бъдещи проблеми

1. УВОД

Образованието днес (а и в бъдеще) изцяло зависи от качеството и вида на комуникацията. Тя, „комуникацията е ключът на възпитанието, основа на успешното преподаване и всички взаимоотношения. Цялата образователна дейност се основава на общуването…Разговорите, комуникациите и взаимоотношенията, и семейството, и в училището, се превръщат в основни фактори на възпитанието, образованието и поведението на децата и младежите…“ (Бойков,В.,2018) В този контекст, в дигитална среда, с навлизане на информационните технологии и на изкуствения интелект във всички сфери на обществения живот все по-често си задаваме въпросът умеем ли да комуникираме помежду си, знаем ли как без да нарушаваме етичните норми? Отговорите несъмнено са неоднозначни и противоречиви. Предизвикателствата в тази насока са многозначителни и повече от всякога е необходимо да се търсят решения в дългосрочен аспект, които да са в интерес на днешните и бъдещите поколения, за да се съхранят традициите, народопсихологията, етичността във взаимоотношенията, изграждането на адекватна на дигитализираната информационна среда ценностна система – от раждането, през образованието и съзнателния живот на всеки член на обществото, съблюдавайки принципите на комуникацията. На това са посветени нашите научни търсения, целта на които е изследване и анализ на предизвикателствата пред комуникацията и образованието в дигитализирана среда и възможностите за работещи предложения в тази насока.

2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Говорейки за съвременното образование и обучение, в основата на които е комуникацията, не можем да пренебрегнем обстоятелството за тяхната социална функция. И днес, когато поколенията, от своето раждане до дълбоки старини, се сблъскват с информационните технологии и техния инструментариум, неминуемо си задаваме въпроса, не се обезличава тази функция?! Нещо повече, „образованието е функция на цялостната деградация на социалната система“ (Христов, И., 2025). Особено от Ковид пандемията насам впечатлението е, че като че ли хората от различни поколения забравят за социалните контакти „очи в очи“. Основание за това наше мнение са „възторжените реакции“ на част от учителското съсловие относно електронното дистанционно обучение и твърдението за „неговата напредничавост и технологичност“, които се опровергават от последствията и липсата на базови знания и умения в част от поколението, обучавано в такава среда по време на Ковид пандемията. „Ясно е, че живеем в информационна среда. Ясно е, че живеем в среда, в която нашите деца не са прочели една книга, но ще ви разкажат всички видове електронни игри, които се прехвърлят по интернет. Ясно е, че електронната среда за неукрепнали организми и неукрепнала нервна и всякаква друга система, играят ролята на формиране на психоментална матрица, която ще произведе след това био роботи… Обучението е преди всичко социализиран процес. Обучението има за

задача не да дава информация, а да формира личности и тази работа става със социализация, а не с кликване по интернет с мишки. Обучението има за задача да създаде широко форматни специалисти, които след това да могат да вършат всякаква тясно специална дейност. А не обратното.“ (Христов,И.,2025) В подкрепа на посоченото…“ все повече и повече деца стават роби на екрана, а средно детето прекарва до 6 часа на ден пред екрана. Последните проучвания показват, че 10% от децата под 4-годишна възраст спят с таблети. Друго проучване сочи, че една трета от децата под 3-годишна възраст имат свои собствени таблети.“ (Бойков,В.,2018) Посочените предизвикателствата пред обучението като специализиран процес със своите социални функции ни навежда към мисълта как и по какъв начин можем да върнем поколенията към традиционните форми на комуникация в съчетание с новите подходи на обучение в дигитализирана среда.. А това повече от всякога изисква приложимостта на общоприетите методи и форми на научното познание в симбиоза с разумно използване на информационните технологии и техният инструментариум в интерес на качественото образование и обучение на днешното „дигитално“ поколение, запазвайки етичните форми на комуникация. Още повече, че изследваната от нас проблематика има и медицински измерения, което е в подкрепа на приложимостта на комплексен интердисциплинарен подход.

3. РЕЗУЛТАТИ

Следвайки логиката на нашите съждения и житейските примери на днешното съвремие в обучението и комуникацията на съвременното подрастващо поколение и на обществото като цяло в дигитализирана среда, неоспорим факт е пристрастеността и на деца, и на тийнейджъри, а и на зрели хора към социалните мрежи, интернет, видео игри. В този ред на мисли…“пристрастяването към интернет изглежда като очевидно и често срещано явление сред децата и тийнейджърите, тъй като те прекарват все повече време онлайн и ползват все повече устройства за тази цел. ..В действителност две други явления в интернет играят много по-голяма роля в нарастването на агресивността при младите поколения – онлайн-тормозът между връстници и широкото разпространение на речта на омразата… В комбинация с разклатените морални норми в обществото и изобилието от насилие в телевизиите и другите медии, у младите хора се създава усещането, че агресията и насилието са нормална част от живота.…Пропагандата на насилие и самонараняване се съдържа в интернет страници, провокиращи или към агресивни и вредни действия срещу определен човек или определена група от хора, или към самонараняване и самоубийство.“ (Койнакчиева, В., 2021). Посоченото затвърждава мнението ни, че животът в затворените интернет светове неусетно ограничава и ограбва личността, често на психически неукрепналите, все още детски умове и води до множество непредполагани проблеми. Това от своя страна създава все по-голяма необходимост за професионална намеса на психолози и психиатри в образователните и възпитателни институции. Глобалността на проблемите се затвърждава от изследванията на специалистите в тази област. „Пристрастяването към видео игри е нарастващ проблем в глобален мащаб. Смята се, че два милиарда души играят видеоигри по света и дори 4 процента от тях са пристрастени….През 2018 г. Световната здравна организация класифицира пристрастяването към видеоигрите като болест…“ (Д-р Воробьов, 2018) Става дума за т.нар. информационна зависимост. Нещо повече, „информационните технологии буквално превзеха живота ни. …. Училището подмени довчерашните разбираемо написани учебници с напудрени, претъпкани с термини техни бледи подобия, а бързо развиващите се технологии изискват да сме в час с тях, да сме информирани за техните механизми и принципи на работа, полезността и мястото им в нашия живот…Едва ли подозирате, че всеки от нас, от най-ранна детска възраст е заплашен от т.нар. „информационно претоварване“. .. Последствията … не са за пренебрегване… За да се освободите от капана на информационната дрога е необходимо да направите основно преподреждане на приоритетите в живота си; да ограничите значително информацията; да отделяте повече време за разходки сред природата да се погрижите за здравето на мозъка си и своята нервна система...“ (Информационната зависимост, 2025). Към съвременните зависимости, които реално се нуждаят от медицинско лечение спадат и пристрастяването към хазарт, алкохол, наркотици, както и страха от отхвърляне, агресията, онлайн тормозът и други емоционални проблеми. Всички те са утежняващи развитието на личността и на реалната комуникация фактори, от обратната страна на понятието за комуникационен просперитет в модерния свят. От това страда и качеството на образованието, за което от години се пише. Освен това, ние като общество не знаем и нямаме контрол над това с какво се образоват децата ни в активното интернет общуване. Примерите в това отношение изобилстват, ежедневно медиите ни показват последствията от тази зависимост, към която следва да прибавим и материалното презадоволяване на част от поколението, подражанието на друга част от него, нарастването на агресивността, безсилието на родители, ученици и редица органи и институции, ангажирани с възпитанието на подрастващите. Показателни в това са действията на т.нар. бандитски групи на „ЛОКАЛИ“, наречени новите училищни хулигани, завземащи все по-големи територии, знаещи, че са ненаказуеми, поради тяхното непълнолетие, липса на социализация и комуникативност. Предизвикателства, които ни карат сериозно да се замислим и да търсим дългосрочни решения в тази насока, а не да ги премълчаваме и загърбваме.

4. ДИСКУСИИ

Една от най-големите битки днес е за адекватна гледна точка към живота и към света на децата ни и на младите хора. Също и образователната ни система, с тази нарушена комуникация с „потребителите“ си, не можеща да извършва качествено основната си мисия – да дава знания и умения, но и да възпитава личности, се нуждае от спешни реформи. Какво е необходимо да предприемем? *На първо място*, след мащабно национално допитване, повече от належащо е предприемането на комплексни законодателни промени, които да преразгледат и регламентират по нов начин отношенията между всички участници в образователния процес – ученици – преподаватели – родители – психолози – педагогически съветници – общество. Това е с цел да се изяснят и премахнат неразбирателства и евентуални конфликтни ситуации между всички тези страни на комуникацията за образование. Казано по друг начин, целесъобразно е да се предоставят повече права на преподавателите на всички образователни нива, за да могат наистина да ръководят и да вземат разумни решения в различните ситуации, а не да бъдат безпомощни. Необходимо е да се въведат конкретни мерки, за да се възвърне респекта и авторитета на учителите. А това е възможно чрез ограничаване на възможностите за въздействие на родителите върху тях също с конкретни юридически обмислени мерки, отразени в закони и институционални правилници. В случаите на крайни и изострени ситуации между тях следва да се създадат съвместни комисии от юрист, психолог, педагогически съветник, преподаватели и родители, където да се тълкуват тези нови законови положения и да се прилагат в полза на децата и на учениците. Всичко това е належащо да се случва едновременно с прилагането на иновативни, но вече доказани психологически начини на въздействие. *На второ място* е необходимо да се създадат екипи от психолози и към учебните заведения, които да работят в групи или индивидуално с всички, имащи отношение към осъществяването на резултатната образователна комуникация – преподаватели, и обучаеми, и административен персонал, и родители. При това с активна помощ от компютърни специалисти, които познавайки дигиталните продукти, ползвани от учениците, да подпомагат психологическите екипи в анализа на скритите психологически опасности за тях, за да се предприемат адекватни мерки за противодействие на дигиталната зависимост и на други проблеми в дългосрочен аспект с увереност, сигурност и позитивизъм на децата и на младите хора. *На трето място* е належащо преработването на образователната и научна информация на всички нива и класове във учебници и помагала, за да привлекат интереса на обучаемите и да бъдат по-конкретни и достъпни до тяхното съзнание. В тази реформа е целесъобразно да бъде подкрепена и националната ни уникалност и патриотичното ни самочувствие. *На четвърто място* е необходимо прилагането на съвременни методи и инструментариум на обучение и педагогика. Сред тях внимание заслужава подходът „Съпровождане в живота“ (Лукас, Елизабет,2022), при който се изгражда доверие с постоянна подкрепа, дипломатичност и уважение. А това по наше мнение е ключът към успешната комуникация с младите хора днес и за в бъдеще и единственият подходящ подход, с който да се осъществява и комуникацията, и образованието, и формирането на знания и умения. И всичко това със съзнанието, че е трудна и дълга битка, която си заслужава в интерес на промяна в установени свободи, начин на живот, с много часове в интернет. В потвърждение на тази идея „..в момента настъпват огромни сътресения, последствията от които са непредсказуеми. …Техническите постижения на 20-ти и началото на 21-ви век, разрастващата се глобализация, както и обхваналите всяко кътче от земята информационни мрежи донесоха на човечеството огромен напредък, но също така отвориха и ужасяващи възможности… Затова децата на утрешния ден ще получават своите духовни ориентири от различни, понякога твърде подозрителни, външни източници и много малко вътрешно от себе си: от собствените си знания, от собствената си съвест, от личното си възприятие и обработка на реалността...Деца, които въпреки че се намират в центъра на водовъртежа от масови тенденции и влияния, успеят да развия правилна представа за ценностите и проявят твърдостта да ги следват…Обичаните деца по-лесно развиват социални компетенции, а те са несравнимо по-важни от дигиталните умения. Емпатията, толерантността, алтруизмът, уменията за разрешаване на конфликти и чувството за етичност са далеч по-ценни по каменистия път на живота и от най-голямата компютърна виртуозност или хакерски умения.“ (Лукас Елизабет,2022) В допълнение не е за пренебрегване и методът на ненасилствената комуникация (ННК) (Розенберг Маршал, 2024), на който училищните психолози да обучават отново всички – ученици, преподаватели, училищен персонал, родители. Този метод се основава на “езикови и комуникационни умения, които ни помагат да запазим своята човечност и в най-тежките моменти. Предоставя ни инструментариум как да променим начина си на изразяване, както и начина по който да изслушваме другите. В следствие на това думите ни … се превръщат в съзнателно избрани средства… “ (Розенберг Маршал,2024). Акцент в комуникацията, свързана с отглеждането на децата и с формирането на личности, насочен само към родителите е, че „…най-добрият и може би единствен начин за отглеждане на позитивни деца е като ние самите бъдем позитивни родители... как да се превърнете в „победители“ в живота “ (Заглар Зиг,2009) Още повече, че „домът е мястото, където

се полагат основите за високите морални стойности, но процесът трябва да бъде продължен и в образователните институции… защото уроците от детството се превръщат в инстинкти на зрелостта. Каквото и да правят в живота децата, овладели някакво умение, са се научили да действат като победители, да правят и да бъдат най-доброто, което могат.“ (Заглар Зиг, 2009) *Не на последно място* е необходима помощта от обществено активни, будни хора, хора с емпатия и даващи подкрепа на младите личности, израстващи в силно дигиталната среда днес.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Битката за съзнанието и бъдещето на децата ни и на младите хора в притискащото ни информационно общество, трябва да продължи и от родителите, и от учителите, и от хората с гражданска позиция, но и от политическия елит. От него се очаква да започне стъпка по стъпка законодателни промени, обсъждани и съгласувани с широкото обществено мнение. От колективните усилия на всички ще дойде успехът по този толкова важен казус, макар и постепенно. Защото цялата нация всъщност сме един отбор и имаме обща цел за бъдещето. В противен случай, човечеството, и конкретно ние в България, все повече ще се губим в технологиите, отдалечавайки се от природата си на човешки същества и изгубвайки децата си и младите хора някъде там, далеч от адекватните чувства и мислене, и сред купища неподозирани проблеми. Да не забравяме, че „…комуникацията движи света,…че общуването улеснява свързването между хората, позволява ни да учим, израстваме и просперираме…, че комуникацията е най-важното умение, което всеки лидер притежава“ (Брансън Ричард, 2015).

БЛАГОДАРНОСТ

Благодаря за предоставената ми възможност за участие в конференцията.

ЛИТЕРАТУРА

Бойков, В. (2018). Предпоставки за ефективна педагогическа комуникация. Сборник с доклади от международна научна конференция „Педагогическата комуникация: настояще и бъдеще“, проведена на 02-03.02.2018, София. Изд. Фабер, В.Т., 2018, 32-34.

Брансън, Р. (2015). 10 любими цитата на Ричърд Брансън за комуникацията. https://www.bgonair.bg/a/128-management/40641-10-lyubimi-tsitata-na-richard-bransan-za-komunikatsiyata

Д-р Воробьов (2018). Пристрастяване към видеоигри и последствията от него. https://drvorobjev.com/bg/lechenie-za-pristrastyavane-km-videoigri/#%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5_%D0%BA%D1%8A%D0%BC_%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BE%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B8_%D0%B8_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0_%D0%BE%D1%82_%D0%BD%D0%B5%D0%B3%D0%BE

Зиглар, З. (2009).Как да отглеждаме позитивни деца в този негативен свят. Издат. „Анхира“, София, 2009, 18, 55, 88-96.

Информационната зависимост – новата дрога на 21 век! ВНИМАНИЕ! Информационното претоварване може да „взриви“ мозъка ви! (2025). https://mherb.eu/%d0%b8 %d0%bd%d1%84%d 0%be%d1 %80%d0 %bc%d0%b0%d1%86%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%b0%d1%82%d0%b0-%d0%b7%d0 %b0%d 0 %b2%d0%b8%d1%81%d0%b8%d0%bc%d0%be%d1%81%d1%82-%d0%bd %d0%be%d 0%b2%d 0%b0%d 1%82%d0%b0/

Койнакчиева, В. (2021). Опасности във виртуалното пространство. https://spgke.com/wp-content/uploads/2021/04/%D0%9E%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%B2%D1%8A%D0%B2-%D0%B2%D0%B8%D1 %80%D1%82%D1%83% D0%B0%D0 %BB% D0%BD% D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%BF%D1 %80%D0%BE%D1 %81%D1%82% D1%80%D0% B0%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_compressed-1.pdf

Лукас, Е. (2022). Изкуството да уважаваме „Съпровождане на децата в живота“. Издат. Ейч Ем Ар Логос, София, 2022, 63-65,191-192.

Розенберг, М. (2024). Общуване без агресия. Наръчник по ненасилствена комуникация. Издат. Къща „Кръгозор“, София, 2024, 16,147.

Христов, И. (2025). Кой го послуша? https://www.facebook.com/ 100010934417527/videos/1123695219433883.

Христов, И. (2025). Образованието е функция на цялостната деградация на социалната система. https://bnr.bg/ post/ 102138187/prof-ivo-hristov.